

Hasan Cemal, *1915: Ermeni Soykırımı*, İstanbul: Everest Yayınları, 2012, 230 sahife.

Gazeteci/yazar Hasan Cemal'in Eylül 2012'de Everest Yayınlarından çıkan kitabı *1915: Ermeni Soykırımı* bilimsel araştırma ürünü olmayıp adigeçenin konu hakkındaki görüşlerinin zaman içinde nasıl değiştiğini anlatan bir çalışmadır. Önsöz, onsekiz bölüm ve sonsözden oluşmaktadır. Ekler kısmında "Talat Paşa'nın İntikamı Alınmıştır!", "Annem Ermeni Benim!", "Türkiye İçin İdrak Zamanı", "Medeniyet Kaybı" ve "Hrant Dink Ailesinin Yargıtay'a Temyiz Dilekçesi" yer almaktadır. Harita, grafik, tablo ve bibliyografya bulunmamaktadır. Kitap konuşma dili havasında yazılmıştır. Rahat anlaşılır beyanlar, yer yer latife türü cümlelerle desteklenmiştir.

Yazar, metin boyunca güçlü bir ifade ve kıvrak bir üslupla dile getirdiği 'insan geçmişin tutsağı olmamalı' tezinde haklı gözükmektedir. Zira, geçmişin acıları yerine geleceğin umutlarına bakılması herkesin yararına. Geleceğin barış, anlayış ve uzlaşısının sağlanabilmesi için geçmişe saplanıp kalınmaz. Bunun en etkili yolu da diyalogdan geçmektedir.

Hasan Cemal'in geçmiş konusundaki bu olumlu yaklaşımına rağmen, yazdıklarında pek çok değerlendirme ve maddi vakıa yanlışlıklarına rastlanmaktadır. Bunları kitap sayfa numaralarına göre aşağıdaki şekilde belirtip düzeltmek mümkündür.

Türkiye 'resmi tarih anlayışıyla' insanları 'yalanda' yaşatmamış ve 'resmi tarihle 1915 dahil bir çok tarihi gerçeğin üstünü' örtmemiştir (ss. 21 ve 186). Şurası bir gerçektir ki Cumhuriyet'in kurucuları genç kuşakları hiçbir zaman kin ve nefret duygularıyla yetiştirmemiştir. Onların bütün dünyayla dostluk ve işbirliği içinde yaşamaları istenmiştir. Okulların müfredat programları bu yönde düzenlenmiştir. Ayrıca, '1915 Türk tarihinin kepeze sayfaları' olmayıp askeri zorunluluklar sonucu alınan güvenlik tedbirleri manzumesidir ve keyfiyet zamanın devletler hukuku ilke ve kurallarına uygundur¹. Osmanlı hükümetinin kendi yurttaşları Ermeniler hakkında 1915'te aldığı tedbirler 1899 ve 1907 tarihli Lahey Kara Savaşları Hukuku ve Adetleri Sözleşmelerine veya zamanın herhangi bir uluslararası anlaşmasına aykırı

¹ Tehcirin dönemin devletler hukukuna uygunluğu hakkında Lawrence Oppenheim, ed., Ronald Roxburgh, *International Law: A Treatise*, Vol. 1: *Peace* (London: Longmans, Green and Co., Third Edition, 1920), pp. 206-209 and 229. Konu üzerine yakın tarihli bir çalışma için Thomas Buergenthal, "International Law and the Holocaust", in Michael Bazylar and Roger Alford, eds., *Holocaust Restitution Perspectives on the Litigation and Its Legacy* (New York and London: New York University Press, 2006), pp. 18-21.

değildir². Bu nedenledir ki uluslararası savaş hukuku otoritelerinden Amerikalı Telford Taylor, "Ermeniler Osmanlı yurttaşydılar; Türklerle Ermeniler arasında resmi bir savaş hali yoktu. Dolayısıyla tehcir Lahey Sözleşmelerinin ihlali değildir" demiştir³. Ayrıca, 12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Vaktinde Sivil Kişilerin Korunmasına Dair Cenevre Sözleşmesine Ek İkinci Protokolün 17. maddesi, askeri nedenlerin zorunlu kulması halinde, muhasemat sırasında sivil nüfusun nakline cevaz vermektedir⁴.

Öte yandan, resmi veya gayrresmi tarih olmayıp gerçek tarih vardır. O da belgelere dayanan ve belgelere göre dürüstçe ve adilane yazılan tarihtir.

Türkiye ile Ermenistan arasında yalnızca sınırlar açılmayıp Ortak Tarih Komisyonu da kurulmalıdır. Yazarın üzerinde durmadığı bu husus iki ülke arasında 10 Ekim 2009'de Zürih'te imzalanan İkili İlişkilerin Geliştirilmesi Protokolünün ikinci maddesinde tarihi gerçeklerin araştırılmasına dair amir hüküm olarak esasen yer almaktadır (ss. 145 ve 180).

Atatürk 24 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmada "Utanç verici işler, alçaklık!" sözlerini 1915 Ermeni olayları için değil Müttefik Kuvvetlerin (Rusya, İngiltere ve Fransa) Birinci Dünya Savaşı sırasında bu olaylar hakkında ileri sürdükleri iddialar için kullanmıştır (s. 149)⁵. Atatürk Ermeni tehcirini kınamamıştır. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan *Philadelphia Inquirer Public Ledger* gazetesinin muhabiri Clarence Streit'a 25 Şubat 1921'de Ankara'da verdiği demeçte tehcirin savaş hali ihtiyaçlarından ötürü zorunlu olduğunu açıkça söylemiştir⁶.

İtihat ve Terakki hükümetinin imparatorluk politikası unsurları Türkleştirmek yerine yönetimi güçlendirmek için merkezîyetçiliği amaçlamıştır. Türk dil ve kültürü gayriTürkler üzerine hiçbir zaman zorla tahmil edilmemiştir (s. 175).

'1915 demek soykırım demek' değildir ve 'neredeyse bütün dünya için öyle' anlama gelmemektedir. Zira, dünyanın pek çok ülkesi 1915 Ermeni olaylarını soy-

² 1899 ve 1907 tarihli Lahey Sözleşmelerinin metinleri için Leon Friedman, ed., *The Law of War: A Documentary History*, Vol. 1, (New York: Random House, 1972), pp. 221-250 and 270-369.

³ Telford Taylor, *The Anatomy of the Nuremberg Trials: A Personal Memoir* (New York: Alfred Knopf, 1992), p. 13.

⁴ *Protocols Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949* (Geneva: International Committee of the Red Cross, 1977), pp. 89-101.

⁵ Bakınız Nimet Arsan, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: 1919-1938*, Cilt: 4, (Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 1961) ve *Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları*, Cilt: 1, (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, İkinci Basım, 1985).

⁶ Clarence Streit, "Turkish Nationalists Put Peace Up to Allies; Mustafa Kemal Declares for Self-Determination and Just Settlement in Comprehensive Review of Near Eastern Problem", *Philadelphia Inquirer Public Ledger*, 27 March 1921, p. 3.

kırım diye nitelememektedir. Bunlar arasında Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve İsrail gibi önemli ülkeler de bulunmaktadır. Amerikalı tarihçilerden Bernard Lewis, müteveffa Stanford Shaw, Guenter Lewy, Justin McCarthy, Norman Itzkowitz, Brian Williams, David Fromkin, Avigdor Levy, Michael Gunter, Pierre Oberling, müteveffa Roderic Davison, Michael Radu ve Edward Erickson, Fransız tarihçilerinden müteveffa Gilles Veinstein, İtalyan tarihçi ve hukukçularından Stefano Trinchese ve Augusto Sinagra ile İngiliz tarihçilerinden Norman Stone ve Andrew Mango 1915'e soykırım demeyi reddetmektedirler. Hasan Cemal 'soykırım gerçeğinden' söz etmektedir. Ancak, soykırım hukuki bir kavram olup bir olayın soykırım diye nitelendirilmesi için yetkili mahkeme kararı gerekmektedir. Böyle bir kararın çıkartılabilmesi için Ermenistan'ın 9 Aralık 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinin 9. maddesi uyarınca Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanına başvuru hakkı bulunmasına rağmen, bu ülke şimdiye kadar bu yola tevessül etmemiştir (s. 180).

Bu kitapta üzerinde durulması gereken hususlardan biri de Ermeni tehcirini bu tarihe kadar soykırım diye nitelendirmediğini yazan Hasan Cemal'in elinde herhangi bir yeni kanıt bulunmadığı halde şimdi nasıl oldu da böyle diyebildiğidir.

1915: *Ermeni Soykırımı* yaklaşık yüz yıldır süren bir uyuşmazlıkta ortaya attığı meydan okuyan görüşlerle Türk ve uluslararası kamuoyunda şiddetli tartışmalara yol açacağı benzetilmektedir.

YÜCEL GÜÇLÜ

